

QKRMT Qendra Kosovare për Rehabilitimin
e të Mbijetuarve të Torturës
KRCT The Kosova Rehabilitation
Center for Torture Victims

POLICY PAPER

Adresimi i gjuhës së urrejtjes dhe
drejtësisë tranzicionale në
hapësirën qytetare

Qershor 2023

Federal Foreign Office

Përmbajtja

03		Hyrje
03		Sfondi
04		Kuptimi i gjuhës së urrejtjes
05		Ndikimi i gjuhës së urrejtjes në drejtësinë tranzicionale
06		Masat e propozuara për të adresuar gjuhën e urrejtjes
06		Tendenca 1 : Gjuhë nënçmuese ndaj aktorëve qytetarë
07		Tendenca 2 : Gjuhë nënçmuese ndaj të mbijetuarve/viktimave të luftës
08		Rekomandime
10		Gjuha e urrejtjes dhe mediat masive
11		ENDNOTES

Hyrje:

Hapësira qytetare, e cila përfshin sferën e shoqërisë civile dhe pjesëmarrjen e qytetarëve në formësimin e politikave dhe vendimeve publike, luan një rol kritik në shoqëritë demokratike. Megjithatë, vitet e fundit ka pasur tendenca shqetësuese karshi hapësirës qytetare, veçanërisht në lidhje me gjuhën e urrejtjes vis-a-vis drejtësisë tranzicionale. Gjuha e urrejtjes, e përcaktuar si gjuhë që nxit urrejtje ose dhunë ndaj individëve ose grupeve bazuar në karakteristika të tilla si raca, feja, përkatësia etnike, gjinia ose orientimi seksual, ka qenë në rritje, si në platformat online, njashtu edhe në komunikimin fizik. Në të njëjtën kohë, drejtësia tranzicionale, e cila përfshin adresimin e abuzimeve të të drejtave të njeriut në të kaluarën dhe promovimin e llogaridhënies, së vërtetës dhe pajtimit, është përballur me sfida në arritjen e objektivave të saj, në disa kontekste.

Kosova, një rajon në Evropën Juglindore, ka një histori komplekse të karakterizuar nga konfliktet etnike, dhuna dhe trazira politike. Pas Luftës së Kosovës (1998-1999), janë bërë përpjekje për të adresuar të kaluarën dhe për të promovuar pajtimin përmes punës së aktivistëve të shoqërisë civile që merren me çështje të tilla si shkeljet e të drejtave të njeriut, krimet e luftës dhe drejtësia tranzicionale. Megjithatë, këta aktorë qytetarë përballen me sfida të rëndësishme në formën e gjuhës së urrejtjes, shantazheve dhe kërcënimeve, të cilat i pengojnë këta aktorë në realizimin e plotë të punës dhe misionit të tyre.

Ky dokument politikash (policy paper) synon të analizojë tendencat aktuale në hapësirën qytetare lidhur me gjuhën e urrejtjes dhe drejtësinë tranzicionale dhe argumenton se hapësira qytetare po zvogëlohet për ata që punojnë në fushën e drejtësisë tranzicionale, pasi gjuha e urrejtjes kundër tyre është në rritje. Gjithashtu, nënvizon ndikimin negativ të gjuhës së urrejtjes tek aktorët qytetarë dhe aftësinë e tyre për të trajtuar në mënyrë efektive të kaluarën dhe jep rekomandime për të luftuar gjuhën e urrejtjes dhe për të mbrojtur hapësirën qytetare.

Sfondi:

Që nga fundi i Luftës së Kosovës, organizatat dhe aktivistët e shoqërisë civile kanë luajtur një rol vendimtar në avokimin për të drejtat e njeriut, të vërtetën, drejtësinë dhe pajtimin. Ata kanë qenë në krye të përpjekjeve për të dokumentuar krimet e luftës, për të ofruar mbështetje për viktimat dhe familjet e tyre, për të promovuar dialogun ndërmjet komuniteteve të ndryshme dhe për të mbrojtur reformat e politikave që synojnë adresimin e së kaluarës. Megjithatë, këta aktivistë shpesh përballen me ngacmime, kërcënime dhe frikësime për punën e tyre.

Gjuha e urrejtjes kundër aktorëve qytetarë që merren me të kaluarën në Kosovë është një çështje mjaft e shpeshtë. Ata janë në shënjestër me gjuhë nënçmuese, kërcënime për dhunë dhe shantazh, shpesh të nxitura nga ndjenja të thella etnike, politike dhe nacionaliste. Gjuha e urrejtjes përdoret si mjet për të minuar dhe diskredituar punën e këtyre aktorëve të shoqërisë civile, për të mbjellë përçarje dhe për të përjetësuar përçarje në shoqëri. Kjo gjendje, krijon një mjedis armiqësor që pengon aftësinë e tyre për të punuar në mënyrë efektive dhe rrezikon sigurinë dhe mirëqenien e tyre.

Kuptimi i gjuhës së urrejtjes

Gjuha e urrejtjes kundër aktorëve qytetarë që merren me të kaluarën në Kosovë ka pasoja të gjera. Kjo pengon aftësinë e tyre për të kryer punën e tyre lirisht dhe në mënyrë të pavarur, pasi ata vazhdimisht janë subjekt i kërcënimeve. Frika nga hakmarrja dhe dhuna mund të çojë në autocensurë, ulje të përpjekjeve të avokimit dhe pakësim të ndikimit të punës së tyre. Për më tepër, gjuha e urrejtjes përjetëson një kulturë të intolerancës, diskriminimit dhe dhunës, e cila mund të ketë efekte negative afatgjata në kohezionin social, ndërtimin e besimit dhe përpjekjet për pajtim në Kosovë.

Përdorimi i gjuhës së urrejtjes ka ndikim psikologjik edhe te aktorët qytetarë që merren me të kaluarën. Kjo mund të çojë në stres, ankth, trauma dhe probleme të shëndetit mendor, pasi ata/ato janë vazhdimisht të ekspozuar ndaj gjuhës nënçmuese, kërcënimeve dhe frikësimit. Kjo jo vetëm që ndikon në mirëqenien e tyre personale, por edhe minon kapacitetin e tyre profesional për t'u marrë me më efektivitet me çështje të ndjeshme dhe komplekse që lidhen me të kaluarën. Tarifa psikologjike e gjuhës së urrejtjes ndaj aktorëve qytetarë mund të ketë një ndikim të dëmshëm në motivimin, moralin dhe të qenurit aktiv.

Gjuha e urrejtjes është çdo formë komunikimi, goftë verbale apo e shkruar, që nxit dhunë, diskriminim, armiqësi apo paragjykim ndaj individëve apo grupeve bazuar në racën, përkatësinë etnike, fenë, gjininë, orientimin seksual, paaftësinë apo karakteristika të tjera të mbrojtura. Gjuha e urrejtjes mund të marrë forma të ndryshme, duke përfshirë, por pa u kufizuar në, gjuhë diskriminuese, komente nënçmuese, kërcënime, ngacmime, shpifje dhe dezinformata. Mund të ndodhë në diskursin publik, media, media sociale, tubime publike dhe hapësira të tjera qytetare dhe mund të ketë pasoja të rënda tek individët dhe komunitetet, duke përfshirë dëmtimin psikologjik, diskriminimin, përjashtimin dhe dhunën.

Edhe pse nuk ka ndonjë përkufizim të pranuar universalisht për gjuhën e urrejtjes, Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut në praktikën e saj gjyqësore, e ka aplikuar termin (pa përshkrim të saktë) sipas një Rekomandimi për gjuhën e urrejtjes, të miratuar në vitin 1997 nga Komiteti i Ministrave të Këshilli, sipas të cilit termi “mbulon të gjitha format e shprehjes që përhapin, nxisin ose justifikojnë urrejtjen racore, ksenofobinë, antisemitizmin ose forma të tjera të urrejtjes të bazuara në intolerancë, duke përfshirë: intolerancën e shprehur nga nacionalizmi agresiv dhe etnocentrizmi, diskriminimi dhe armiqësia ndaj minoriteteve, emigrantëve dhe njerëzve me origjinë emigrante.”¹

Ndërsa në nivel vendor, neni 40 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës garanton lirinë e shprehjes dhe në të njëjtën kohë përcakton kufizimet e saj. Megjithatë, Kushtetuta e Kosovës në nenin 22 ka përcaktuar zbatimin e drejtpërdrejtë të disa marrëveshjeve dhe instrumenteve ndërkombëtare që kanë të bëjnë me gjuhën e urrejtjes, si dhe në nenin 53 ka përcaktuar obligimin dhe interpretimin e të drejtave dhe lirive të njeriut të garantuara me Kushtetutë, në harmoni me vendimet gjyqësore të GJEDNJ.² Gjithashtu, ekziston një gamë e gjerë e dokumenteve, ku gjuha e urrejtjes ndalohej drejtpërdrejt ose tërthorazi, siç janë: Kodi Penal i Republikës së Kosovës dhe Ligji për Mbrojtjen nga Diskriminimi.

Ndikimi i gjuhës së urrejtjes në drejtësinë tranzicionale

Drejtësia tranzicionale është një proces kompleks dhe i ndjeshëm që kërkon adresimin e padrejtësive historike, promovimin e përgjegjësisë për krimet e kaluara dhe nxitjen e pajtimit midis komuniteteve të ndara. Aktorët qytetarë që punojnë në këtë fushë shpesh përballen me sfida, duke përfshirë rezistencën nga ata që kërkojnë të mohojnë, shtrembërojnë ose shtypin të vërtetën për të kaluarën. Në disa raste, aktorët shtetërorë dhe joshetërorë mund të kundërshtojnë në mënyrë aktive punën e tyre, nga frika se kjo mund të sfidojë pushtetin ose legjitimitetin e tyre. Gjuha e urrejtjes po përdoret gjithnjë e më shumë si një taktikë për të frikësuar, heshtur ose diskredituar aktorët qytetarë të përfshirë në ballafaqimin me të kaluarën, duke zvogëluar kështu hapësirën qytetare.

Gjuha e urrejtjes që ka për cak aktorët dhe hapësirën qytetare mund të ketë efekte të dëmshme në proceset e drejtësisë tranzicionale. Aktorët qytetarë, duke përfshirë organizatat e shoqërisë civile, avokuesit e të drejtave të njeriut dhe palët e tjera të interesuara, angazhohen për të zbuluar të vërtetën, për të promovuar llogaridhënien, për të mbrojtur drejtësinë dhe për të nxitur pajtimin në shoqëritë pas-konfliktuale. Megjithatë, në këtë rrugëtim ata mund të përballen me sfida dhe rreziqe, për shkak të gjuhës së urrejtjes. Për shembull:

- * **Minimi i besueshmërisë:** Gjuha e urrejtjes mund të përhapë narrativa të rreme dhe të dëmshme për aktorët qytetarë, duke i portretizuar ata si të njëanshëm, të pabesueshëm ose si armiq të grupeve ose ideologjive të caktuara. Kjo mund të gjërrëjë besueshmërinë e aktorëve qytetarë, të minojë legjitimitetin e tyre dhe të pengojë aftësinë e tyre për t'u përfshirë në mënyrë efektive në proceset e drejtësisë tranzicionale.
- * **Nxitja e dhunës dhe diskriminimit:** Gjuha e urrejtjes mund të nxisë dhunë ose diskriminim ndaj aktorëve qytetarë, duke çuar në sulme fizike, ngacmime ose frikësim. Kjo mund të rrezikojë sigurinë dhe mirëqenien e aktorëve qytetarë dhe t'i pengojë ata të marrin pjesë aktive në proceset e drejtësisë tranzicionale, apo edhe t'i detyrojë ata të braktisin punën e tyre.
- * **Pengon procesin e kërkimit të së vërtetës:** Gjuha e urrejtjes mund të krijojë një atmosferë frike dhe frikësimi, duke e bërë të vështirë për viktimat dhe dëshmitarët të paraqiten dhe të ndajnë përvojat e tyre. Kjo mund të pengojë procesin e kërkimit të së vërtetës, i cili është një komponent kritik i drejtësisë tranzicionale.
- * **Ndarja e komuniteteve:** Gjuha e urrejtjes mund të përkeqësojë tensionet sociale dhe të thellojë ndarjet midis grupeve të ndryshme brenda shoqërisë. Kjo mund të pengojë vendosjen e besimit dhe mirëkuptimit të ndërsjellë të nevojshëm për proceset e drejtësisë tranzicionale dhe të përjetësojë ciklet e dhunës, diskriminimit dhe konfliktit.

Masat e propozuara për të adresuar gjuhën e urrejtjes:

Adresimi i gjuhës së urrejtjes kundër akterëve qytetarë që merren me të kaluarën në Kosovë kërkon një qasje shumëplanëshe që përfshin aktorë të ndryshëm, duke përfshirë qeverinë, shoqërinë civile, median dhe publikun. Prandaj, propozohen masat e mëposhtme:

- ✱ **Korniza Ligjore:** Qeveria e Kosovës duhet të miratojë dhe zbatojë legjislacion gjithëpërfshirës që përcakton dhe ndalon drejtpërdrejt gjuhën e urrejtjes, duke përfshirë gjuhën e urrejtjes në internet, kundër akterëve qytetarë që merren me të kaluarën. Legjislacioni duhet të jetë në përputhje me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut dhe të ofrojë mekanizma efektivë për raportimin, hetimin dhe ndjekjen penale të incidenteve të gjuhës së urrejtjes. Ai gjithashtu duhet të përfshijë dispozita për mbrojtje dhe mbështetje për viktimat e gjuhës së urrejtjes.
- ✱ **Ndërgjegjësimi dhe edukimi:** Rritja e ndërgjegjësimit për ndikimin negativ të gjuhës së urrejtjes dhe promovimi i edukimit për tolerancën, diversitetin dhe respektimin e të drejtave të njeriut mund të ndihmojë në nxitjen e një kulture tolerance dhe respekti. Kjo mund të bëhet përmes fushatave publike, programeve edukative në shkolla dhe nismave të edukimit qytetar që synojnë segmente të ndryshme të shoqërisë, duke përfshirë zyrtarët qeveritarë, mediat dhe publikun e gjerë.
- ✱ **Ngritja e kapaciteteve dhe sensibilizimi:** Organizatat dhe aktivistët e shoqërisë civile duhet të pajisen me trajnime dhe burime për të rritur kapacitetin e tyre për të trajtuar gjuhën e urrejtjes. Kjo përfshin trajnime për zgjidhjen e konflikteve, aftësitë e komunikimit, edukimin mediatik dhe sigurinë dixhitale. Fushata sensibilizuese duhet të zhvillohen mes publikut, mediave dhe zyrtarëve qeveritarë për të rritur ndërgjegjësimin për ndikimin negativ të gjuhës së urrejtjes dhe për të promovuar një kulturë tolerance, diversiteti dhe respekti.

Tendenca 1: Gjuhë nënçmuese ndaj aktorëve qytetarë

Sfidat në drejtësinë tranzicionale si, përpjekjet në hapësirën qytetare, proceset e drejtësisë tranzicionale, të cilat përfshijnë masa të tilla si komisionet e së vërtetës, ndjekjet penale, dëmshpërblimet dhe reformat institucionale, janë thelbësore për adresimin e abuzimeve të të drejtave të njeriut në të kaluarën dhe promovimin e pajtimit dhe shërimit social në shoqëritë në tranzicion nga konflikti. Megjithatë, përpjekjet për drejtësinë tranzicionale mund të përballen me sfida në hapësirën qytetare, si rezistenca nga elitat e fuqishme, mungesa e vullnetit politik, qasja e kufizuar në informacion dhe burime dhe polarizimi social.

Rastet më shqetësuese janë ato të ngacmimeve dhe kërcënimeve publike. Kështu, një nga rastet më të shquara, është ai i **Shkëlzenit Gashi**, ku për shkak të deklaratës së tij në një televizion lokal për drejtësinë për viktimat civile joshqiptare të luftës në Kosovë, ai u linçua publikisht. Me këtë rast, shumë organizata të shoqërisë civile (OSHC) kishin reaguar publikisht duke kundërshtuar linçimin publik të aktivistit të të drejtave të njeriut Shkëlzen Gashi. Për shkak të deklaratave të tij publike, ndër të tjera, ai kishte përmendur viktimat civile joshqiptare dhe të drejtën e tyre për drejtësi, si dhe përgjegjësinë individuale që

duhet të mbajnë ish-pjesëtarët e UÇK-së (Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës), të cilët kanë kryer krime gjatë dhe pas lufta në Kosovë, Shkëlzen Gashi publikisht u linçua, u kërcënua dhe u ofendua në mënyrën më të keqe nga një audiencë e gjerë, por edhe nga shumë personalitete dhe politikanë. Kështu, duke dëshmuar se edhe shumë vjet pas luftës, është jashtëzakonisht e rrezikshme të flitet për krime lufte, për një rrëfim tjetër mbi luftën, në një shoqëri ku kultura e mosndëshkimit i ka forcuar rrënjët.³

Më pas, janë reagimet dhe komentet në rrjetet sociale dhe gjuha e përdorur nga komentuesit e papërgjegjshëm ndaj **Bajramit Qerkini**, përfaqësues i Qendrës Burimore për Persona të Zhdukur, ku është përdorur gjuha e urrejtjes dhe denigrimit të familjarëve të personave të zhdukur.

Një rast tjetër është kur organizatat e shoqërisë civile po promovonin parimet e ballafaqimit me të kaluarën, përmes një instalacioni në qendër të Prishtinës. Qëllimi i këtij instalacioni ishte ngritja e vetëdijes së shoqërisë në Kosovë dhe tërheqja e vëmendjes për problemet e mohimit të krimeve të luftës dhe deklaratave që përbëjnë gjuhën e urrejtjes. Në këtë rast, përveç shkatërrimit të instalacionit⁴, **një aktivist i komunitetit serb në Kosovë ishte kërcënuar** dhe linçuar publikisht nga një parti politike si Lista Serbe.⁵⁶

Një rast tjetër mund të gjejmë në vitin 2016, **ku Reporterët pa Kufij (RSF) dënuan** kërcënimet me vdekje, fyerjet dhe akuzat e pabaza që ishin ngritur kundër Leonard Kërqukit, kryeredaktor i Gazetës Express, pasi një dokumentar i tij kishte trajtuar aspektet e Luftës së Kosovës 1998-2000 – mizoritë kundër pakicave. Një ditë pas shfaqjes së tij, në faqen e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës (UÇK) në Facebook ishte postuar një fotomontazh i Kërqukit me ballin e mbushur me vrima plumbash me ngjyra serbe. UÇK-ja në dokumentar akuzohej se ka kryer krime lufte kundër civilëve në emër të patriotizmit kosovar.⁷

Tendenca 2: Gjuhë nënçmuese ndaj të mbijetuarve/viktimave të luftës

Përdorimi i gjuhës nënçmuese ndaj të mbijetuarve/viktimave të luftës është krejtësisht i papranueshëm dhe mosrespektues. Këta individë shpesh kanë kaluar trauma dhe vuajtje të paimagjinueshme dhe është e rëndësishme t'i trajtojmë me ndjeshmëri dhe mirëkuptim. Përdorimi i gjuhës nënçmuese ndaj të mbijetuarve/viktimave të luftës gjithashtu mund të përjetësojë stereotipe të dëmshme dhe të stigmatizojë më tej ata që tashmë kanë duruar kaq shumë.

Në frymën e kësaj gjuhe denigruese, padyshim ka **mohime të krimeve të luftës**. Në këtë drejtim, politika zyrtare serbe vazhdimisht i mohon krimet, duke ofenduar në radhë të parë viktimat dhe familjet e tyre. Më i zëshmi në këtë është presidenti i Serbisë Aleksandar Vuçiq, i cili e ka përshkruar masakrën e Reçakut të vitit 1999 si “të sajuar”. Deklarata e presidentit serb erdhi si përgjigje ndaj lajmeve se deputeti i Listës Serbe, Ivan Todosijevic ishte dënuar për nxitje të urrejtjes etnike, racore apo fetare nga Gjykata Themelore e Prishtinës, lidhur me komentet e bëra për masakrën e Reçakut në një ceremoni për të shënuar 20 vjetorin e bombardimeve të NATO-s mbi Jugosllavinë.⁸

Gjithashtu, **gjuha seksiste e përdorur ndaj të mbijetuarve të dhunës seksuale nga koha e luftës** është e papranueshme. Kështu, në vitin 2013 në seancën e Kuvendit, ku u diskutua për projektligjin për statusin dhe të drejtat e dëshmorëve, invalidëve dhe kategorive të tjera, disa deputetë treguan një qasje seksiste dhe një gjuhë nënçmuese. Prandaj, u organizua një protestë ku organizatorët e protestës vlerësuan se deputetët me diskutimet e tyre cenuan dinjitetin njerëzor të të mbijetuarve të dhunimit dhe i ri-viktimizuan.⁹

Më pas, është edhe një rast i gjuhës nënçmuese të deputetes së Lëvizjes Vetëvendosje, Arbëreshë Kryeziu Hyseni, gjatë një debati televiziv. Konkretisht, deputetja më 15 qershor 2021 deklaroi se “çështja e shqiptarëve të zhdukur është më prioritare se çështja e serbëve të zhdukur.”¹⁰ Asokohe kishte reaguar koalicioni joformal i OJQ-ve për Ballafaqimin me të Kaluarën, duke theksuar se, “deklarata e deputetes bie ndesh me dispozitat kushtetuese për trajtimin e barabartë të viktimave pa dallim etnie, gjinie, gjuhe, kombësie dhe race. Gjithashtu, kjo deklaratë bie ndesh me Parimet e Ballafaqimit me të Kaluarën. Rritja e një diskursi të tillë, se për Qeverinë duhet të jetë prioritet vetëm trajtimi i krimeve të kryera ndaj një grupi etnik është në kundërshtim, përveç me Kushtetutën e Kosovës, gjithashtu edhe me parimet e drejtësisë tranzicionale.”¹¹

Rekomandime:

- ✱ **Promovimi i Kornizave Ligjore:** Aktorët qytetarë duhet të avokojnë dhe mbështesin zhvillimin dhe zbatimin e kornizave ligjore që adresojnë gjuhën e urrejtjes, në përputhje me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut. Kjo përfshin përcaktimin e qartë të gjuhës së urrejtjes dhe vendosjen e dënimeve të përshtatshme, duke mbrojtur të drejtën e lirisë së shprehjes dhe duke siguruar që ligjet të mos keqpërdoren për të shtypur mospajtimin ose kritikën legjitime.
- ✱ **Nxitja e njohurive mediatike:** Aktorët qytetarë duhet të promovojnë edukimin mediatik dhe njohuritë dixhitale në mesin e publikut për të mundësuar mendimin kritik, kontrollimin e fakteve dhe përdorimin e përgjegjshëm të mediave sociale. Kjo mund t'i ndihmojë individët të njohin dhe të kundërshtojnë gjuhën e urrejtjes dhe të zvogëlojnë ndikimin e saj në shoqëri.
- ✱ **Ndërtimi i aleancave dhe koalicioneve:** Aktorët qytetarë duhet të bashkëpunojnë me organizata dhe individë me të njëjtin mendim për të ndërtuar aleanca dhe koalicione kundër gjuhës së urrejtjes. Kjo mund të përfshijë përpjekje të përbashkëta avokuese, fushata publike dhe veprime solidariteti për të përforcuar mesazhet e tolerancës, diversitetit dhe gjithëpërfshirjes dhe kundër gjuhës së urrejtjes, përmes narrativave pozitive dhe konstruktive.
- ✱ **Fuqizimi i qasjes në drejtësi:** Aktorët qytetarë duhet të avokojnë për qasje të barabartë në drejtësi për të gjithë individët dhe grupet, veçanërisht viktimat e abuzimeve të të drejtave të njeriut. Kjo përfshin promovimin e reformave për të garantuar që mekanizmat e drejtësisë të jenë të pavarur, transparent dhe gjithëpërfshirës dhe që viktimat të kenë të drejtën të marrin pjesë, të dëgjohen dhe të kërkojnë dëmshpërblime.

- * **Promovimi i të vërtetës dhe pajtimin:** Aktorët qytetarë duhet të mbështesin përpjekjet për të krijuar komisione të së vërtetës ose mekanizma të ngjashëm që promovojnë të vërtetën, kujtesën historike dhe pajtimin. Kjo përfshin avokimin për përfshirjen e perspektivave të ndryshme, nxitjen e dialogut ndërmjet grupeve të ndryshme dhe promovimin e një kulture llogaridhënieje dhe pajtimi në të gjitha nivelet e shoqërisë.
- * **Mbështetja e qasjes me viktimat në qendër:** Aktorët qytetarë duhet t'u japin përparësi nevojave dhe të drejtave të viktimave në proceset e ballafaqimit me të kaluarën.
- * **Ngritja e kapaciteteve:** Kosova duhet të investojë në ngritjen e kapaciteteve për aktorët qytetarë të përfshirë në drejtësinë tranzicionale për të njohur, dokumentuar dhe raportuar në mënyrë efektive incidentet e gjuhës së urrejtjes. Kjo mund të përfshijë programe trajnimi për identifikimin e gjuhës së urrejtjes, njohuri dixhitale dhe masat e sigurisë për trajtimin e gjuhës së urrejtjes. Përpjekjet për ngritjen e kapaciteteve duhet të synojnë gjithashtu të forcojnë qëndrueshmërinë dhe mirëqenien e aktorëve qytetarë, duke u ofruar atyre mbështetje psikosociale dhe masa për të përballuar ndikimet negative të gjuhës së urrejtjes.
- * **Rritja e vetëdijes dhe edukimi:** Kosova duhet të zhvillojë fushata gjithëpërfshirëse të ndërgjegjësimit që synojnë segmente të ndryshme të shoqërisë, duke përfshirë organizatat e shoqërisë civile, mediat, institucionet arsimore dhe publikun e gjerë. Këto fushata duhet të synojnë të promovojnë tolerancën, respektin për diversitetin dhe pasojat e dëmshme të gjuhës së urrejtjes. Institucionet arsimore duhet gjithashtu të integrojnë edukimin për të drejtat e njeriut dhe njohuritë mediatike në kurrikulë për t'i pajisur të rinjtë me aftësitë dhe njohuritë për të vlerësuar në mënyrë kritike dhe për t'iu kundër përgjigjur gjuhës së urrejtjes.
- * **Bashkëpunimi multisektorial:** Kosova duhet të nxisë bashkëpunimin multisektorial ndërmjet institucioneve qeveritare, organizatave të shoqërisë civile, mediave dhe palëve të tjera të interesuara për të zhvilluar një qasje të koordinuar dhe holistike për adresimin e gjuhës së urrejtjes që synon aktorët qytetarë të përfshirë në drejtësinë tranzicionale. Kjo mund të përfshijë krijimin e mekanizmave të përbashkët për monitorimin dhe raportimin e incidenteve të gjuhës së urrejtjes, koordinimin e strategjive të reagimit dhe zhvillimin e partneriteteve për të përforcuar kundër-narrativat karshi gjuhës së urrejtjes.
- * **Bashkëpunimi Ndërkombëtar:** Kosova duhet të angazhohet në bashkëpunim ndërkombëtar për të ndarë praktikat më të mira, ekspertizën dhe burimet në adresimin e gjuhës së urrejtjes që synon aktorët qytetarë të përfshirë në drejtësinë tranzicionale. Kjo mund të përfshijë partneritetin me organizatat ndërkombëtare, për të zhvilluar iniciativa të përbashkëta, për të shkëmbyer njohuri dhe për të mobilizuar burime për të luftuar në mënyrë efektive gjuhën e urrejtjes.

Adresimi i gjuhës së urrejtjes në hapësirën qytetare që synon aktorët qytetarë të përfshirë në drejtësinë tranzicionale është thelbësor për të promovuar paqen, pajtimin dhe drejtësinë në Kosovë. Duke miratuar një kornizë ligjore gjithëpërfshirëse, duke investuar në ngritjen e kapaciteteve, rritjen e ndërgjegjësimit, nxitjen e bashkëpunimit multisektorial dhe angazhimin në bashkëpunimin ndërkombëtar, Kosova mund të parandalojë, t'i përgjigjet dhe të luftojë në mënyrë efektive incidentet e gjuhës së urrejtjes. Rekomandimet e dhëna në këtë dokument politikash synojnë të promovojnë një kulturë tolerance dhe respekti dhe të sigurojnë që aktorët qytetarë të mund të kryejnë punën e tyre pa frikë nga ngacmimi ose frikësimi. Qeveria dhe organizatat e shoqërisë civile duhet të punojnë së bashku për të zbatuar këto rekomandime dhe për të promovuar një shoqëri paqësore dhe të drejtë në Kosovë.

Në vend të përfundimit:

Gjuha e urrejtjes dhe mediat masive

Siç e përmendëm, gjuha e urrejtjes është një çështje komplekse që paraqet një kërcënim të madh për shoqërinë. Mund të përhapë mesazhe të dëmshme dhe të krijojë ndarje mes njerëzve. Në kontekstin e masmedias, gjuha e urrejtjes mund të jetë veçanërisht e rrezikshme pasi mund të arrijë një audiencë të madhe dhe të ketë një ndikim të rëndësishëm në opinionin publik.

Sipas një raporti monitorues, të publikuar nga Media Diversity Institute dhe Kosovo 2.0, të cilët nga tetori 2020 deri në prill 2022, kishin monitoruar në mënyrë sistematike gjuhën e urrejtjes dhe narrativat përçarëse në media, përfshirë mediat sociale, në Kosovë, janë evidentuar gjithsej 71 raste që përmbanin narrativa urrejtjeje dhe përçarëse, ku gratë, komuniteti LGBTQ+, **shqiptarët e Kosovës dhe serbët e Kosovës** ishin objektivat kryesore. Gjuha e urrejtjes **kundër përkatësisë etnike** ka dominuar me 46.5% të rasteve të përgjithshme.¹²

Sipas të njëjtit raport, incidentet e gjuhës së urrejtjes janë shkaktuar më së shumti nga influencues, blogerë, aktivistë të mediave sociale (46.5%), të ndjekur nga gazetarët, personeli i medias, shkrimtarët e mediave, analistët (19.7%), politikanët, partitë politike, zyrtarët shtetëror (12.7%), persona privatë (11.3%), të famshëm (4.2%) dhe lloje të tjera të personazheve publike si intelektualë dhe profesorë (5.6%).¹³

Prandaj, disa rekomandime të politikave për gjuhën e urrejtjes në mediat masive dhe sociale në kontekstin e Kosovës mund të përfshijnë:

- ✱ **Rregullimi i gjuhës së urrejtjes:** Qeveritë duhet të rregullojnë gjuhën e urrejtjes në media duke vendosur udhëzime dhe standarde të qarta që përcaktojnë se çfarë përbën gjuhën e urrejtjes. Këto udhëzime duhet të zhvillohen në konsultim me ekspertë dhe organizata të shoqërisë civile dhe duhet të përditësohen rregullisht.
- ✱ **Promovimi i diversitetit të medias:** organet mediatike duhet të inkurajohen të promovojnë diversitetin dhe përfshirjen në përmbajtjen e tyre. Kjo mund të arrihet duke rritur përfaqësimin e grupeve të marginalizuara në organizatat mediatike dhe duke ofruar trajnime për gazetarët se si të raportojnë për çështje të ndjeshme.

- * **Fuqizimi i vetë-rregullimit:** Organizatat mediatike duhet të inkurajohen të miratojnë masa vetërregulluese që nxisin raportimin e përgjegjshëm dhe minimizojnë rrezikun e gjuhës së urrejtjes. Kjo mund të përfshijë krijimin e mekanizmave të brendshëm për monitorimin dhe rishikimin e përmbajtjes dhe ofrimin e trajnimeve për stafin mbi praktikatat e raportimit etik.
- * **Përmirësimi i mjeteve të kontrollit:** Platformat e mediave sociale duhet të investojnë në mjete dhe teknologji më të mira të kontrollit, duke përfshirë inteligjencën artificiale, për të zbuluar dhe hequr gjuhën e urrejtjes shpejt dhe me efikasitet. Kjo do të ndihmonte gjithashtu për të reduktuar barrën e personave që kryejnë këto kontrole, të cilët mund të jenë subjekt i traumës për shkak të përmbajtjes që u kërkohet të rishikojnë.
- * **Promovimi i njohurive mediatik:** Publiku duhet të edukohet mbi rreziqet e gjuhës së urrejtjes në media dhe të pajiset me mjetet e nevojshme për të identifikuar dhe raportuar gjuhën e urrejtjes kur e ndesh atë. Kjo mund të arrihet nëpërmjet promovimit të programeve të edukimit mediatik në shkolla dhe ofrimit të informacionit dhe burimeve për konsumin e përgjegjshëm të medias.
- * **Inkurajimi i llogaridhënies:** Organizatat mediatike që përfshihen në gjuhë të urrejtjes duhet të mbajnë përgjegjësi për veprimet e tyre. Kjo mund të arrihet duke vendosur gjopa ose dënime të tjera për shkelje të rregullave të gjuhës së urrejtjes dhe duke ofruar një mekanizëm për individët ose grupet që janë dëmtuar nga gjuha e urrejtjes për të kërkuar dëmshpërblim.

Në përgjithësi, çelësi për të luftuar gjuhën e urrejtjes në media është një kombinim i rregullimit, vetërregullimit dhe edukimit. Duke punuar së bashku, qeveritë, organizatat e medias dhe shoqëria civile mund të krijojnë një mjedis mediatik më të sigurt, më gjithëpërfshirës që promovon respektin dhe mirëkuptimin midis të gjithë anëtarëve të shoqërisë.

ENDNOTES:

¹ CoE Hate Speech Factsheet. I qasshëm në:

www.coe.int/t/DC/Files/Source/FS_hate_en.doc

² Advocay Training and Resource Center. Gjuha dhe krimet e urretjes në Kosovë: Roli i institucioneve në parandalimin e tyre. I qasshëm në:

https://advocacy-center.org/wp-content/uploads/2021/08/Raporti_monitorimit.pdf

³ Shoqëria civile kërkon të ndalohet linçimi publik ndaj Shkëlzen Gashit . I qasshëm në:

<https://kallxo.com/lajm/shoqeria-civile-kerkon-te-ndalohet-lincimi-publik-ndaj-shkelzen-gashit/>

⁴ Shkatërrohet instalimi i YIHR- së. I qasshëm në:

<https://kallxo.com/lajm/shkaterrohet-instalacioni-i-yihr-se/>

⁵ Srpska lista osudila je javni i neosnovani linč koji se vodi protiv člana predsedništva i poslanika Srpske liste Ivana Todosijevića od strane grupe nevladinih organizacija. I qasshëm në:

<https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/srpska-lista-sramno-sto-se-lincu-protiv-ivana-todosijevica-prikljucila-i-srpska-nvo>

⁶ STRIC JOJ ĐILASOV PION, ZA TUĐE PARE PLJUJE KOMŠIJE! Jovana Radosavljević i NVO u centru Prištine protiv Todosijevićevog “govora mržnje.” I qasshëm në:

<https://informer.rs/vesti/politika/596188/govor-mrznje-kim>

⁷ RSF urges Kosovar authorities to protect journalist after death threats. I qasshëm në:

<https://rsf.org/en/rsf-urges-kosovar-authorities-protect-journalist-after-death-threats>

⁸ Vucic denial of Recak massacre sparks outrage in Kosovo. I qasshëm në:

<https://pristinainsight.com/vucic-denial-of-recak-massacre-sparks-outrage-in-kosovo/>

⁹ Gjuha në Parlamenti është denigruese. I qasshëm në:

<https://kallxo.com/gjate/gjuha-ne-parlament-eshte-denigruese/>

¹⁰ Deputetja e LVV- së perdori gjuhë denigruese ndaj të zhdukurve , thotë DWP-ja. I qasshëm në:

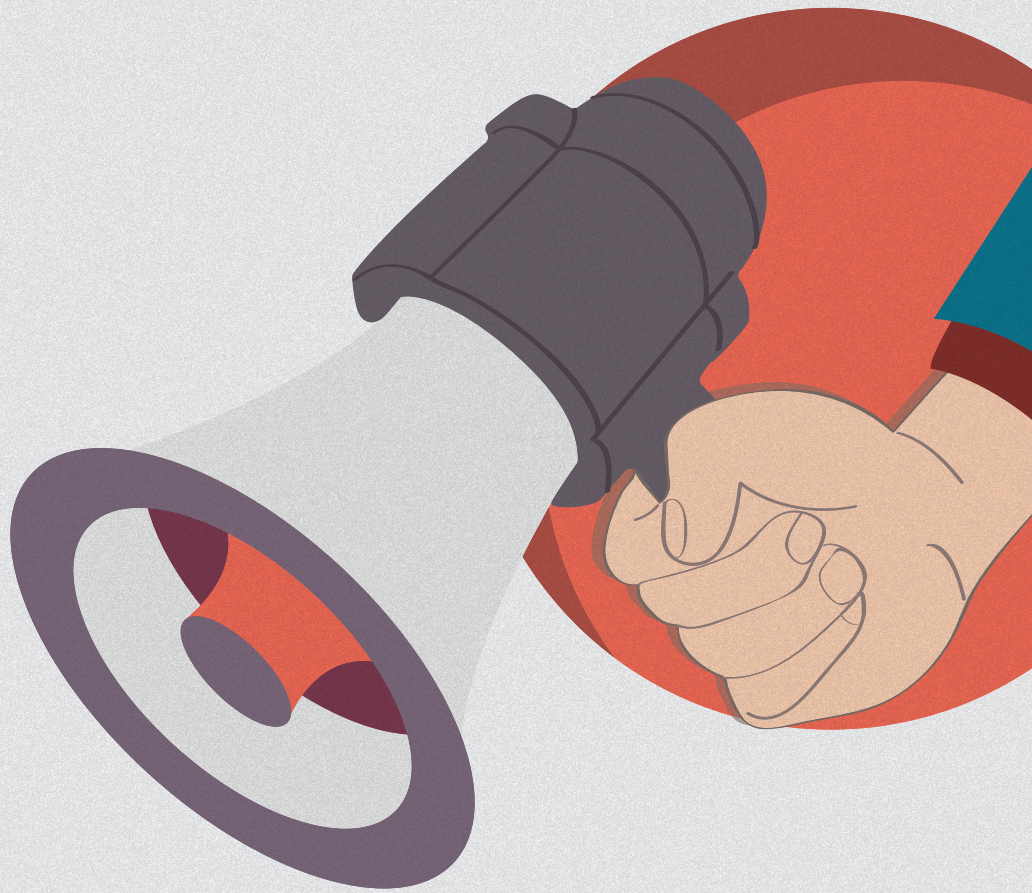
<https://zeri.info/aktuale/412602/deputetja-e-lvv-se-perdori-gjuhe-denigruese-ndaj-te-zhdukurve-thote-dwp-ja/>

¹¹ Po aty.

¹² Haxholli, Vilson. Monitoring report on hate speech in Kosovo. Publikuar nga: Media Diversity Institute and Kosovo 2.0. I qasshëm në:

https://www.reportingdiversity.org/wp-content/uploads/2022/07/MRHS_Kosovo.pdf

¹³ Po aty.

Ky publikim realizohet nga QKRMT, në zbatim të projektit të mbështetur financiarisht nga Zyra Federale e jashtme e Republikës Federale të Gjermanisë. Projekti i zbatuar nga konsorciumi i drejtuar nga Komiteti Shqiptar i Helsinkit, përbërë nga Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut në Serbi, Serbi; Komiteti Maqedonas i Helsinkit, Maqedonia e Veriut; Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut në Bosnje dhe Hercegovinë; Qendra Kosovare për Rehabilitimin e të Mbijetuarve të Torturës, Kosovë. Iniciativa e zbatuar nga konsorciumi i organizatave "Sfidimi i hapësirës në turrje për shoqërinë civile në Ballkanin Perëndimor" është pjesë e projektit "Forcimi i bashkëpunimit të shoqërisë civile brenda rajonit të OSBE-së për stabilizimin e dimensionit njerëzor në kohët e zvogëlimit të hapësirave dhe kundër erozionit të vlerave të përbashkëta dhe mekanizmave shumëpalësh."

QKRMT Qendra Kosovare për Rehabilitimin
KRCT e të Mbijetuarve të Torturës
The Kosovo Rehabilitation
Center for Torture Victims

Federal Foreign Office